

BERZEVICZY ALBERT ELNÖKI MEGNYITÓ BESZÉDE A M. T. AKADÉMIAÉNAK 1927 FEBR. 21-ÉN TARTOTT ÖSSZES ÜLÉSÉN.

Megemlékezés Pestalozziról halálának századik évfordulója alkalmából.

Tekintetes Akadémia!

Mai összes ülésünk egy feledhetetlen jelesünk, néhai Plósz Sándor emlékezetének van szentelve; tisztelettel és hálásan üdvözlöm családtagjait és tisztelőit, kik meghívásunkat követve eljöttek, hogy velünk együtt áldozzanak az ő nemes emlékének. De mielőtt neki, ki egészen a mienk volt, kegyeletünk házioltárán áldozattüzet gyujtanánk, tartozunk megemlékezni egy évnapról, mely a kegyelet jegyében egyesíti az egész művelt világot, melyről a tudomány és a közművelődés egyetlen hajlékában sem feledkeznek meg e napokban.

1827 februárius 17-én, tehát száz év előtt halt meg Pestalozzi Henrik János a svájci Bruggban 81 évi, tehát hosszú és munkás élet után. Ez az élet csodálatos ellentétéktől hányatott-nak látszik: merész nekiindulások és váratlan átesapások, bizakodás és lelkesedés, mely keserű csalódásba vezet, nagy koncepciók és kisszerű kísérletek, látszólagos hajótörés mellett mégis diadal és hírnév: ez a Pestalozzi életének nyugtalan képe, melyben mégis kifejezésre jut gazdag egyéniségének belső összhangja és melynek eredőjeképen példátlanul nagy alkotó és irányító hatást látunk, már a saját korára s még inkább az utókorra kiterjedőt, amely átalakítja, sőt megalkotja azt, amit mai értelemben a nevelés önálló tudományának és művészetének, szóval pedagógiának nevezünk.

Hogy már kortársaira mily hatással volt, azt mutatja az a tény, hogy nagyszámmal zarándokoltak hozzá olyanok, kiket eszméi megragadtak s kik azokkal magánál a forrásnál akartak megtelni; nemkülönben az, hogy őt felmagasztalta a francia forradalom, mint az általános emberi jogok apostolát és mesteréül ismerte el Fichte, a német nemzeti eszme újra-teremtője.

Gyakorlati pedagógiai kísérletei, külső balsikerek ellenére kétségkívül szintén nagy hatással voltak kortársaira, de szélesebbkörű és tartósabb volt irodalmi műveinek hatása. Tantételei közül nem egyet módosított, sőt megeáfolt a haladó kor, azért mégis elmondhatjuk, hogy a modern köznevelés az ő eszmekörében mozog, az ő nyomdokain halad. Ő ma is

modernnek tűnik fel, mint a köznevelés demokratizálásának, a műveltséghez való általános emberi jognak hirdetője, mint a nevelés eszközével dolgozó szociális reformátor; ő fejlesztette tovább a szemléltető oktatást s az élmények alapján való ismeretszerzést, ő vette be a kézimunkát az iskolába, ő vonta be már a kisdedek nevelését, a családi, a házi nevelést az emberképzés öntudatos nagy munkájába.

Ami a Pestalozzi tanítását és élete példáját megneemesíti s hatását megmagyarázza, az ama nemes emberszeretet, mely őt áthatotta és minden cselekedetében, minden írott sorában megnyilatkozik. Ez a szeretet a legnemesebb humanizmus szellemében magához ölel minden embert; nemcsak műveltséget, hanem megelégedést és boldogságot is akar teremteni és terjeszteni; és ez a szeretet a gyermek szeretetében éri el tetőpontját. Ő világjavító volt a szó legnemesebb értelmében, aki az ember erkölcsi nevesítése és szellemi gazdagítása útján igyekezett a társadalom bajait is orvosolni, fájdalmas ellentéteit enyhíteni. Optimizmusától, idealizmusától semmi csalódás és semmi keserű tapasztalás megfosztani nem bírta őt. Lényének valódi kulcsát adja kezünkbe siriratának vége, mely így szól: „Az emberiség nevelője volt, ember, keresztény, polgár s mindez másokért, semmi sem volt önmagáért. Aldás nevére!”

Magyar honunk az első országok egyike volt, mely a reformátorok hazájának, Helvétianak nagy fiát megértette s szellemét intézményeibe átültetni igyekezett. Azok közül, akik úttörők voltak nálunk e téren, kimagaslík egy nemes női alak, kit ma egy más százados évforduló, a Beethoven-centenarium kapcsán is sokat emlegetünk: Brunswick Teréz grófnő. Ő 1808-ban hat hétig tanulmányozta Pestalozzi módszereit a svájci Yverdunben s e tanulmányai alapján mint a nagy népnevelő lelkes követője szervezte azután a maga „Angyalkertjeit“, ezeket az első formáit a magyar kisdedóvásnak, melyeket utóbb a Metternich-rendszer politikai okokból tilalom alá helyezett.

A százados évforduló alkalmából illő megemlékeznünk egy már elhunyt tanférfinkről, Zsengeri Samuról, aki Pestalozzi munkáinak javarészt először fordította le magyarra s adta ki magyarázatokkal a saját kockázatára a nyolcvanas évek elején. Akadémiánkban főleg Fináczy Ernő és Schneller István tagtársaink foglalkoztak egyetemi előadásaikban és irodalmi műveikben a nagy pedagógussal.

Pestalozzit a tudomány és a köznevelés történetében oly hely illeti meg, mely biztosítja neki az állandó megemlékezést és nevének tiszteletét Akadémiánkban is.